

УДК 338.48

Клим Надія Михайлівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, фінансів та готельно-ресторанної справи
Національний лісотехнічний університет України*

Klym Nadiia

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the
Department of Accounting, Finance and Hospitality management
Ukrainian National Forestry University
ORCID: 0000-0003-4949-6644*

Зборівець Юрій Богданович

*аспірант кафедри екологічної економіки, туризму та рекреації
Національного лісотехнічного університету України*

Zborivets Yurii

*Graduate Student of the
Department of Environmental Economics, Tourism and Recreation
Ukrainian National Forestry University
ORCID: 0000-0001-5928-4106*

**ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ В СИСТЕМІ ПРИРОДООХОРОННОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

**FINANCIAL AND ECONOMIC ASPECTS OF SUSTAINABLE
DEVELOPMENT OF RECREATIONAL AREAS IN THE SYSTEM OF
NATURE PROTECTION ACTIVITIES**

Анотація. Вступ. Організація природоохоронної діяльності на належному рівні потребує значних фінансових вкладень та законодавчих

ініціатив щодо втілення належного захисту ресурсів заповідних фондів, рекреаційних територій та природних ресурсів. Розвиток рекреаційної сфери та забезпечення його прибутковості як на національному, так і на регіональному рівні можливий за наявності відповідного законодавчого забезпечення довгострокового захисту інвестиційних проєктів із боку держави, за умови дотримання суб'єктами використання рекреаційних територій національного законодавства, надання місцевим органам субвенцій, а також певних преференцій пов'язаних із розвитком рекреаційного бізнесу. Організація ефективної природоохоронної діяльності, вимагає цілеспрямованого державного регулювання всіх аспектів здійснення підприємницької діяльності на рекреаційних територіях та забезпечення чіткого контролю шляхом визначення єдиного підходу до встановлення правових основ та фінансового забезпечення їх розвитку та використання. Інвестиційну діяльність суб'єктів підприємництва, а також державних чи місцевих органів необхідно розглядати через їх фінансову складову на основі здійснення раціональної експлуатації природних ресурсів спрямованої на забезпечення відновлення людиною фізичних чи морально-духовних потреб із врахуванням можливих негативних наслідків господарської діяльності та виходячи із необхідності забезпечення соціально-економічних потреб і можливостей населення.

Мета. Виходячи із тематики теми дослідження, вважаємо за необхідне дослідити стан економіко-фінансового забезпечення природоохоронних заходів у контексті сталого розвитку рекреаційних територій, їх фінансування та шляхів досягнення ними самоокупності та прибутковості.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є нормативно-правові акти, а також наукові праці та статистичні і аналітичні дані державних органів. При проведенні дослідження використано

загальнонаукові методи узагальнення та групування даних щодо аналізу проєктів із розвитку рекреаційної сфери та природоохоронної діяльності, які надано на розгляд відповідним державним відомствам та міністерствам, а також аналізу та синтезу щодо вивчення законодавчої організації забезпечення природоохоронної діяльності та фінансування її розвитку.

Результати. В статті узагальнено дані Єдиного проектного портфелю здійснення публічних інвестицій (single project pipeline) по головному розпоряднику коштів та наголошено на необхідності зміни підходів до провадження інвестиційної діяльності на рекреаційних територіях. Згруповано види економічно-фінансових заходів, спрямованих на охорону та стимулювання розвитку природного середовища та рекреаційних територій.

Перспективи. Подальші дослідження розвитку рекреаційних територій та організація природоохоронної діяльності нерозривно зв'язана із економічно-фінансовими заходами, удосконалення нормативно-правової бази, що дасть змогу забезпечити приток інвестиційних ресурсів у їх розвиток та забезпечить одержання ними доходів достатніх для забезпечення фінансового прибутку.

Ключові слова: екологічне фінансування; екологія; сталий розвиток, рекреаційні території, природоохоронна діяльність

Summary. Introduction. Organizing environmental protection activities at the proper level requires significant financial investments and legislative initiatives to implement proper protection of protected resources, recreational areas, and natural resources. The development of the recreational sector and ensuring its profitability at both the national and regional levels is possible if there is appropriate legislative support for long-term protection of investment projects by the state, provided that the subjects of recreational areas use

national legislation, providing local authorities with subventions, as well as certain preferences related to the development of recreational businesses. The organization of effective environmental protection activities requires targeted state regulation of all aspects of entrepreneurial activity in recreational areas and ensuring clear control by defining a unified approach to establishing legal foundations and financial support for their development and use. Investment activities of business entities, as well as state or local authorities, must be considered through their financial component based on the rational exploitation of natural resources aimed at ensuring the restoration of a person's physical or moral and spiritual needs, taking into account the possible negative consequences of economic activity and based on the need to ensure the socio-economic needs and opportunities of the population.

Purpose. Based on the topic of the research topic, we consider it necessary to investigate the state of economic and financial support for environmental protection measures in the context of sustainable development of recreational areas, their financing and ways to achieve self-sufficiency and profitability.

Materials and methods. The research materials are regulatory and legal acts, as well as scientific works and statistical and analytical data from government agencies. When conducting the study, general scientific methods of generalization and grouping of data were used to analyze projects for the development of the recreational sphere and environmental protection activities, which were submitted for consideration to the relevant state departments and ministries, as well as analysis and synthesis to study the legislative organization of environmental protection activities and financing their development.

Results. The article summarizes data from the Single Project Pipeline for Public Investments by the main spending unit and emphasizes the need to change approaches to investment activities in recreational areas. Types of economic and financial measures aimed at protecting and stimulating the

development of the natural environment and recreational areas are grouped.

Discussion. Further research into the development of recreational areas and the organization of environmental protection activities is inextricably linked to economic and financial measures, improving the regulatory framework, which will ensure the inflow of investment resources into their development and ensure that they receive income sufficient to ensure financial profit.

Key words: *environmental financing; ecology; sustainable development, recreational areas, environmental protection activities*

Постановка проблеми. Сьогодення та реалії соціально-економічного характеру, які постали перед нашою країною, вимагають новітнього розуміння до захисту навколишнього середовища та розвитку його рекреаційної складової. Потреба у духовному, моральному та фізичному відновленні населення країни, а на самперед осіб, які постраждали у наслідок бойових дій, приймають у них безпосередню участь вимагає від державних та місцевих органів уваги та забезпечення проходження ними рекреаційного та реабілітаційного відновлення та відпочинку, що у свою чергу створює додаткове навантаження економічно-фінансового на бюджети усіх рівнів, а також на природні рекреаційні території. Питання належного розвитку рекреаційних територій та їх функціонування, на сьогоднішній день, неможливе без вирішення проблеми виділення додаткового фінансового забезпечення, і відповідно є не тільки актуальним, а й нагальним, оскільки за останні роки кількість осіб, яка потребує проходження морально-психологічного та фізичного відновлення, і не тільки із прив'язкою до бойових дій, постійно зростає. Тому, вважаємо, що забезпечення сталого розвитку рекреаційних територій та системи природоохоронної діяльності має стати напрямком уваги урядовців та державних діячів для подолання їх дотаційності, і забезпечить прибутковість їх функціонування на основі здійснення

інвестиційних заходів у співпраці із суб'єктами підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошук шляхів до розвитку рекреаційних територій, питання їх фінансування, економічна оцінка потенціалу, а також дослідження напрямків та законодавче регулювання природоохоронної діяльності постійно перебуває під пильним наглядом науковців та урядовців, що знаходить своє відображення у відповідних наукових працях, аналітичних та статистичних звітах і дослідженнях, зокрема цим темам присвячено праці: Глухової В.І., Кравченко Х.В. [1], Славінського О.В., Лелеченка А.П. [6], Суценка О.А. [8], Стойки В.С. [7] та інших. Проте, вважаємо, що сьогоденні економіко-політичні та соціальні підходи до забезпечення природоохоронної діяльності і регулювання сталого розвитку рекреаційних територій вимагають певної актуалізації до сучасних економічно-соціальних вимог, з чого випливає актуальність проведення подальших досліджень даного напрямку.

Мета статті. Виходячи із актуальності теми дослідження, вважаємо за необхідне дослідити стан економіко-фінансового забезпечення природоохоронних заходів у контексті сталого розвитку рекреаційних територій, їх фінансування та шляхів досягнення ними самоокупності та прибутковості.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є нормативно-правові акти, а також наукові праці та статистичні і аналітичні дані державних органів.

При проведенні дослідження використано загальнонаукові методи узагальнення та групування даних щодо аналізу проєктів із розвитку рекреаційної сфери та природоохоронної діяльності, які надано на розгляд відповідним державним відомствам та міністерствам, а також аналізу та синтезу щодо вивчення законодавчої організації забезпечення природоохоронної діяльності та фінансування її розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Захист природних та рекреаційних ресурсів є однією із основних проблем, які сьогодні постають перед людством, оскільки постійне нарощення темпів виробничо-господарської діяльності, яке спрямоване на зростання рівня їх використання, а також повсякденна життєдіяльність людини наносить непоправну шкоду навколишньому середовищу та його засміченню, тому питання природоохоронної діяльності є надзвичайно важливою складовою у забезпеченні його збереження.

Питання збереження природних ресурсів планети та захист навколишнього середовища набуває вже глобальних, а не локальних масштабів, Організацією Об'єднаних Націй біло розроблено глобальні цілі спрямовані на подолання економічних та екологічних проблем, які виникають у світ [1]. Проте, питання та проблеми екологічного захисту, збереження та розвитку природного ареалу окремо взятої країни, у першу чергу, має безпосередньо контролюватись урядом такої країни та забезпечувати впровадження заходів природоохоронної діяльності.

Організація природоохоронної діяльності на належному рівні потребує значних фінансових вкладень та законодавчих ініціатив щодо втілення належного захисту ресурсів заповідних фондів, рекреаційних територій та природних ресурсів загального користування та спеціального виробничо-господарського значення.

Розглядаючи Єдиний проектний портфель здійснення публічних інвестицій (single project pipeline), необхідно зазначити, що задекларована вартість необхідного фінансового забезпечення розвитку, відновлення рекреаційних ресурсів та природоохоронну діяльність у загальній структурі інвестицій, із врахуванням даних починаючи із 2021 року, становить 204063,2 млн.грн. [2], табл. 1.

Таблиця 1

**Узагальнені дані Єдиного проектного портфелю здійснення публічних інвестицій (single project pipeline) по головному розпоряднику коштів:
Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України
за 2021-2025 роки**

Напрямок інвестування	Вартість проекту, млн.грн.	Відсоток від загальної вартості проектів
Будівництво та облаштування енергетичних об'єктів	65708,2	32,2
Будівництво сміттєпереробних заводів	59882,0	29,3
Гірнична справа або видобування корисних копалин	38049,5	18,6
Інфраструктура для відвідування у національних природних парках	25920,0	12,7
Впровадження заходів з адаптації до зміни клімату	6675,0	3,3
Інженерне облаштування, модернізація та реконструкція об'єктів водогону і укріплення берегових ліній каналів	5939,0	2,9
Реабілітація та ренатуралізація природоохоронних територій від наслідків війни	1100,7	0,5
Інші проекти із відновлення та очищенням землі, атмосфери та сворення лабораторій	787,4	0,4
Сільське, лісове, рибне господарство	1,3	0,001
Разом	204063,2	x

Джерело: сформовано на основі аналізу джерела [2]

Проводячи аналіз вищевказаних інвестиційних проектів, варто відзначити, що фінансування поданих до розгляду проектів починаючи із 2021 року не проводилось, проте враховуючи воєнний стан та нестабільну економічну ситуацію питання інвестиційного фінансування у рекреаційні та інші заплановані проекти за рахунок коштів державного бюджету залишається відкритим.

Поряд із цим, варто зауважити, що до проекту Бюджетної декларації на 2025-2027 роки подано лише чотири публічних інвестиційних проекти загальною вартістю 5,4 млрд.грн., з них один проект планується фінансувати за кошти державного бюджету на суму 1,25 млрд.грн., а інші

за кошти міжнародних фінансових установ та місцевих бюджетів. У той час, як Міністерство фінансів України визначає загальну фінансову потребу на забезпечення захисту довкілля протягом наступних трьох років лише у сумі 73,7 млн.грн [5].

Аналізуючи задекларовану загальну вартість публічних проектів попередніх років у Єдиному проектному портфелі, та визначену урядовцями суму фінансування, можна відзначити, що вона становить лише 0,04 відсотки від загальної суми, і це підтверджує необхідність пошуку шляхів фінансування розвитку рекреаційних територій та природоохоронних заходів за рахунок інших можливих джерел. Отже, основним питанням розвитку рекреаційних територій та забезпечення здійснення природоохоронних заходів залишається визначення порядку їх економіко-фінансового забезпечення та стимулювання провадження діяльності, популяризації серед населення та суб'єктів господарювання ідей екологічності і доброзичливого ставлення до природи. Також, доцільно зауважити, що питання фінансування розвитку природоохоронної діяльності необхідно відносити не лише до компетенції держави, а й до місцевих органів влади, оскільки рекреаційні території, і відповідно можливі доходи від підприємницької діяльності та соціальна складова забезпечення населення робочими місцями відноситись до їх компетенції.

Основною ідеєю бізнесу є одержання прибутку, то погоджуючись на вкладення коштів у розвиток інфраструктури рекреаційної території бізнес очікує певної фінансової віддачі на вкладенні інвестиції, а тому фінансові обрахунки можливої концесії або оренди для здійснення господарської діяльності мають враховувати вартість безпосередньої оренди / концесії та відповідну націнку на надані послуги для отримання прибутку, а також включати в себе витрати на заходи із природоохоронної діяльності, які необхідно здійснювати на постійній основі. До таких основних ідей спрямованих на стимулювання розвитку природного середовища та

рекреаційних територій і їх охорону можна віднести, як закріплені у законодавстві напрямки розвитку, так і перспективні джерела позабюджетного фінансування, рис. 1.

Рис. 1. Економічно-фінансові заходи спрямовані на охорону та стимулювання розвитку рекреаційних територій

Джерело: сформовано автором на підставі джерел [4; 8] та власних спостережень

Досліджуючи питання інвестицій у забезпечення природоохоронної діяльності спрямованої на розвиток рекреаційних територій варто відзначити, що відповідно до розробленої концепції Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, яка визначена відповідними нормативно-правовими актами, на нашу думку необхідно внести окремі

корективи щодо розширення трактування окремих їх положень, зокрема уточненням основних видів рекреаційної діяльності, а також розширенням понять «рекреаційна ділянка», «договір про рекреаційну діяльність», виходячи власне із трактування поняття «рекреаційна діяльність» із врахуванням сьогоденішніх потреб сталого розвитку суспільства [3].

Розвиток рекреаційної сфери та забезпечення його прибутковості як на національному, так і на регіональному рівні можливий за наявності відповідного законодавчого забезпечення довгострокового захисту інвестиційних проєктів із боку держави, за умови дотримання суб'єктами використання рекреаційних територій національного законодавства, надання місцевим органам субвенцій, а також певних преференцій пов'язаних із розвитком рекреаційного бізнесу [7], зважаючи на зростаючу потребу населення у отриманні послуг даного спрямування. Організація ефективної природоохоронної діяльності, вимагає цілеспрямованого державного регулювання усіх аспектів здійснення підприємницької діяльності на рекреаційних територіях та забезпечення чіткого контролю шляхом визначення єдиного підходу до встановлення правових основ та фінансового забезпечення їх розвитку та використання [6].

Підсумовуючи викладене щодо організації забезпечення економіко-фінансової складової природоохоронної діяльності на рекреаційних територіях, варто відзначити, що інвестиційну діяльність суб'єктів підприємництва, а також державних чи місцевих органів необхідно розглядати через їх фінансову складову на основі здійснення раціональної експлуатації природних ресурсів спрямованої на забезпечення відновлення людиною фізичних чи морально-духовних потреб із врахуванням можливих негативних наслідків господарської діяльності та виходячи із необхідності забезпечення соціально-економічних потреб населення.

Висновки. Вивчаючи питання організації природоохоронної діяльності на рекреаційних територіях, варто відзначити недостатній

рівень уваги урядовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування на економіко-фінансове забезпечення відповідних напрямків та розвитку інвестиційних проектів, їх нормативно-правове забезпечення. Розуміючи складність формування бюджетів усіх рівнів в сьогоденних соціально-політичних умовах, варто відзначити, що зважаючи на актуальність питання забезпечення морально-психологічного та реабілітаційного відновлення населення, підхід до фінансового забезпечення природоохоронної діяльності рекреаційних територій для їх сталого розвитку залишається відкритим та потребує подальшого дослідження для пошуку оптимальних варіантів економічної моделі господарської діяльності на основі їх самоокупності та прибутковості.

Література

1. Глухова В.І., Кравченко Х.В. Екологічні фінанси України в умовах сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2022. № 5. <http://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.5.72>.
2. Єдиний проектний портфель здійснення публічних інвестицій (single project pipeline). *Міністерство Фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/uk/management_of_public_investments-746 (дата звернення: 04.05.2025).
3. Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України: Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 26.07.2022 № 256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1043-22#Text> (дата звернення: 04.05.2025).
4. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 року № 1264-XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 04.05.2025).

5. Публічні інвестиційні проекти до проекту Бюджетної декларації на 2025-2027 роки. Міністерство Фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/unified_portfolio_of_public_investment_projects_list_of_priority_public_investment_projects-749 (дата звернення: 18.04.2025).

6. Славінський О.В., Лелеченко А.П. Напрями вдосконалення правового та фінансового механізмів державного регулювання рекреаційної сфери. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 8 <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.8.6>.

7. Стойка В.С. Інвестиційні вкладення в розвиток туристично-рекреаційної сфери Закарпаття. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 42. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-4>.

8. Сущенко О.А. Інвестиційна складова розвитку туристичних дестинацій. *Центральноукраїнський науковий вісник*. 2022. Вип. 8(41). [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8\(41\).224-234](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8(41).224-234).

References

1. Hlukhova, V.I. and Kravchenko, Kh.V. (2022). Ekolohichni finansy Ukrainy v umovakh staloho rozvytku [Environmental finance of Ukraine in the context of sustainable development]. *Efektivna ekonomika*. № 5. DOI: 10.32702/2307-2105-2022.5.72 [in Ukrainian].

2. Jedynyj proektnyj portfelj zdiysnennja publichnykh investycij (single project pipeline) [Single project pipeline for public investments single project pipeline)]. *Ministerstvo Finansiv Ukrainy*. URL: https://mof.gov.ua/uk/management_of_public_investments-746 [in Ukrainian].

3. Polozhennja pro rekreacijnu dijalnistj u mezhakh terytorij ta ob'ektiv pryrodno-zapovidnogho fondu Ukrainy [Regulations on recreational activities within the territories and objects of the nature reserve fund of Ukraine]: Nakaz Ministerstva zakhystu dovkilja ta pryrodnykh resursiv Ukrainy vid 26.07.2022 № 256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1043-22#Text> [in

Ukrainian].

4. Pro okhoronu navkolyshnjogho pryrodnogho seredovyshha [On environmental protection]: Zakon Ukrainy vid 25.06.1991 roku № 1264-XII. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> [in Ukrainian].

5. Publichni investytsijni proekty do proektu Bjudzhetnoji deklaraciji na 2025-2027 roky [Public investment projects to the draft Budget Declaration for 2025-2027]. *Ministerstvo Finansiv Ukrainy*. URL: https://mof.gov.ua/uk/unified_portfolio_of_public_investment_projects_list_of_priority_public_investment_projects-749 [in Ukrainian].

6. Slavinsjkyj, O.V. and Lelechenko, A.P. (2024). Naprjamy vdoskonalennja pravovogho ta finansovogho mekhanizmiv derzhavnogho rehuljuvannja rekreacijnoji sfery [Directions for improving the legal and financial mechanisms of state regulation of the recreational sphere]. *Derzhavne upravlinnja: udoskonalennja ta rozvytok*. № 8. <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.8.6> [in Ukrainian].

7. Stojka, V.S. (2022). Investytsijni vkladennja v rozvytok turystychno-rekreacijnoji sfery Zakarpattja [Investments in the development of the tourist and recreational sphere of Transcarpathia]. *Ekonomika ta suspiljstvo*. № 42. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-4> [in Ukrainian].

8. Sushhenko, O.A. (2022). Investytsijna skladova rozvytku turystychnykh destynacij [Investment component of the development of tourist destinations]. *Centraljnoukrajinsjkyj naukovyj visnyk*. Vyp. 8(41). [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8\(41\).224-234](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8(41).224-234) [in Ukrainian].